

УДК 349.2

Мищук М. О.,

доцент кафедри цивільного та трудового права
КНЕУ ім. Вадима Гетьмана

СТРУКТУРА МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА У ТРУДОВОМУ ПРАВІ

Анотація. Стаття присвячується дослідженню структури механізму правового регулювання соціального партнерства у трудовому праві. Аналізуються складові частини механізму правового регулювання соціального партнерства у трудовому праві.

Ключові слова: соціальне партнерство, трудове право, механізм правового регулювання.

Мищук М.А.,

доцент кафедри громадянського и трудового права
КНЭУ им. Вадима Гетьмана

СТРУКТУРА МЕХАНИЗМА ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В ТРУДОВОМ ПРАВЕ

Аннотация. Статья посвящается исследованию структуры механизма правового регулирования социального партнерства в трудовом праве. Анализируются составные части механизма правового регулирования социального партнерства в трудовом праве.

Ключевые слова: социальное партнерство, трудовое право, механизм правового регулирования.

Mishchuk M.O.,

assistant professor of civil and labor law
KNEU named after Vadym Hetman

STRUCTURE OF MECHANISM OF LEGAL REGULATION OF SOCIAL PARTNERSHIP IN LABOR LAW

Annotation. The article is devoted to the investigation of the structure of the mechanism of regulation of social partnership in labor law. Analyzed the components of the mechanism of regulation of social partnership in labor law.

Formation of normative legal acts of social partnership in independent Ukraine began in 1992 when Ukrainian trade unions made an initiative for dialogue between them, employers and public authorities on a regular basis in order to more effectively address social and labor issues and coordination of interests in non-confrontational way.

The main form of implementation of social dialogue in Ukraine is collective bargaining, which are held to conclude collective agreements (locally) and contracts (at national, sectoral and territorial levels).

Collective agreements are the second most important, after the regulatory framework, pillar of the mechanism of legal regulation.

Reform of the mechanism of legal regulation of social partnership naturally promote social harmony and is a prerequisite for full admission of Ukraine to the European Community. Relevant is the emphasis that the mechanism of legal regulation of social partnership should be based on legal and democratic principles of individual freedom, tolerance and liberal economy. Social partnership in its classical manifestation must provide conflict-free resolution of social relations between employers on the one hand and employees on the other.

Keywords: social partnership, employment law, the mechanism of regulation.

Актуальність проблематики. Актуальність послідовного дослідження структури механізму правового регулювання соціального партнерства у трудовому праві обумовлена тим, що станом на сьогодні модель соціального партнерства України далеко не відповідає міжнародним стандартам. Доволі гостро стоїть проблема соціального партнерства поряд із проблемою застарілого Кодексу законів про працю [1]. Протиріччя полягає в тому, що реформування інституту соціального партнерства не може здійснюватись ізольовано від трудового законодавства. Актуальність дослідження окресленої теми підсилюється тим, що в юридичній літературі відсутній

єдиний підхід до розгляду структури механізму правового регулювання соціального партнерства.

Ступінь наукової розробки проблеми. Питанням структури механізму правового регулювання соціального партнерства у тій чи іншій мірі займалися такі вчені як: О.Т. Барабаш, Н.Б. Болотіна, В.С. Венедиктов, Н.Д. Гетьманцева, Г.С. Гончарова, В.Я. Гоц, С.В. Дріжчана, П.І. Жигалкін, Д.О. Карпенко, Р.І. Кондратьєв, Л.І. Лазор, А.Р. Мацюк, П.Д. Пилипенко, В.І. Прокопенко, О.І. Процевський, В.Г. Ротань, М.П. Стадник, Б.С. Стичинський, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, О.М. Ярошенко.

Метою статті є виявлення особливості структури механізму соціального партнерства України в умовах реформування всіх сфер громадського життя на шляху до побудови соціальної держави. З цією метою слід виконати такі завдання – виділити основні елементи, які складають структуру правового регулювання соціального партнерства, в контексті цього слід дослідити основні закони, які складають нормативно-правову базу соціального партнерства в Україні, визначити місце колективних договорів у структурі правового регулювання соціального партнерства, а також особливу увагу звернути на аналізі принципів соціального партнерства.

Виклад матеріалу. Досліджуючи питання структури механізму правового регулювання соціального партнерства, попередньо варто проаналізувати термін «механізм правового регулювання». Варто акцентувати увагу, що у доктрині юриспруденції, в цілому, можна виокремити декілька наукових підходів до розуміння змісту поняття «механізм правового регулювання». Умовно можна виокремити чотири наукові концепції до розуміння «механізму правового регулювання»: 1) інструментальний (С.С. Алексєєв, В.Б. Ісаков), 2) діяльнісний (В.М. Горшенєв, С.О. Комаров), 3) системний (В.О. Шабалін, С.П. Нарикова) та 4) комплексний (І.О. Галаган, М.І. Матузов) [2, с.75-78].

Можна констатувати, що кожне зі слів, які складають термін «механізм правового регулювання», являється полісемічним.

Л. Юзик дійшла висновку, що під механізмом соціального партнерства, як елементу його системи в цілому, розуміють сукупність методів і інструментів, за допомогою яких забезпечується досягнення партнерської взаємодії сторін. Як всякий механізм, він має ряд важелів, взаємодія яких приводить до досягнення цільової функції. Найважливішими елементами механізму соціального партнерства є: 1) тривкий переговорний процес між представниками інститутів соціального партнерства; 2) встановлення і дотримання процедур узгодження інтересів і позицій сторін; 3) кодифікування відносин партнерства у законах, в нормативних документах органів державного управління; 4) система контролю за виконанням прийнятих договорів і угод; 5) робота експертів партнерських відносин, що аналізують стан і перспективи розвитку системи соціального партнерства; 6) доведення ідей соціального партнерства до широких верств населення [3, с.226]. Ми вважаємо, що механізм правового регулювання соціального партнерства – це внутрішньо впорядкована система правових засобів (нормативно правові акти, колективні договори, принципи, методи, гарантії), які в своїй сукупності та цілісності забезпечують ефективне правове регламентування суспільних відносин у сфері взаємозв'язків між державою,

працівниками та роботодавцями, та забезпечують ефективно та реальне соціальне партнерство між усіма сторонами відповідних правовідносин.

Формування системи нормативно-правових актів соціального партнерства у незалежній Україні почалося у 1992 році, коли українські профспілки виступили із ініціативою проведення діалогу між ними, роботодавцями та державними органами на регулярній основі з метою більш ефективного вирішення соціально-трудова питань та узгодження інтересів сторін у неконфронтаційний спосіб [4, с.146]. Інституційні засади соціального партнерства були закладені у 1993 році із прийняттям Закону України «Про колективні договори та угоди» [5], який визначив правові основи укладання та виконання колективних договорів та угод з метою регулювання трудових відносин і узгодження соціально-економічних інтересів працівників та власників підприємств, установ, організацій та створенням відповідним Указом Президента України постійно діючого національного тристороннього органу соціального партнерства – Національної ради соціального партнерства, яку згодом замінила Національна тристороння соціально-економічна рада [6].

Звертаємо увагу, що основу нормативно-правової бази механізму правового регулювання соціального партнерства в Україні складають закони «Про колективні договори і угоди» [5], «Про оплату праці» [7], «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» [8], «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» [9], «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» [10], «Про соціальний діалог в Україні» [11]. Основоположними у сфері соціального партнерства є наступні Укази Президента України: «Про Національну тристоронню соціально-економічну раду» [6], «Питання секретаріату Національної тристоронньої соціально-економічної ради» [12].

Окрім того, частиною національного законодавства є також міжнародні нормативно-правові акти, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та інші акти міжнародного права, до яких приєдналась Україна (йдеться, насамперед, про конвенції Міжнародної організації праці, зокрема – Конвенцію № 98 «Про застосування принципів права на організацію і на ведення колективних переговорів» [13]; № 144 «Про тристоронні консультації для сприяння застосуванню міжнародних трудових норм» [14]; № 154 «Про сприяння колективним переговорам» [15]).

Наступним елементом структури механізму правового регулювання соціального партнерства виступають колективні договори.

Основною формою здійснення соціального діалогу в Україні є колективні переговори, які проводяться з метою укладення колективних договорів (на локальному рівні) і угод (на національному, галузевому та територіальному рівнях). Генеральна угода, яка укладається на національному рівні між Кабінетом Міністрів України, всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців та всеукраїнськими профспілковими об'єднаннями, визначає основні напрями соціально-економічної політики, принципи трудових відносин, зокрема щодо мінімальних соціальних гарантій оплати праці, умов зростання фондів оплати праці, розміру прожиткового мінімуму, соціального страхування, умов охорони праці і навколишнього природного середовища. Галузеві, територіальні угоди, колективні договори доповнюють та

розвивають положення Генеральної угоди, за Законом України «Про колективні договори і угоди» їх норми не можуть бути нижчими за ті, що передбачені у Генеральній угоді [5]. Положення Генеральної угоди діють безпосередньо і є обов'язковими для виконання всіма суб'єктами, що перебувають у сфері дії сторін, які підписали угоду.

Наступним елементом структури механізму правового регулювання соціального партнерства є принципи.

Найпершим принципом соціального партнерства є принцип свободи асоціації, який включає право працівників і підприємців створювати на свій вибір організації і вступати до них. Вільна реалізація цього права забезпечується дотриманням двох умов: заборонаю дискримінації і вільним створенням організації без попереднього дозволу, а також самостійним врегулюванням внутрішньоорганізаційної діяльності. Заборона дискримінації означає відсутність будь-яких дискримінаційних обмежень кола осіб, які мають право на об'єднання (за ознакою статі, професії, громадянства, кольору шкіри, раси, віросповідання або політичних поглядів) [16, с. 246-247].

Наступним основоположним принципом соціального партнерства є принцип «трипартизму» – це принцип тристороннього співробітництва.

На нашу думку, принцип трипартизму лежить в основі соціального партнерства, так як завдяки ньому досягається ефективний механізм соціально-трудова домовленостей між роботодавцями та працівниками. При цьому, надзвичайно важливим є державний контроль за дотриманням сторонами законодавства України у сфері соціального партнерства, а також за дотриманням власне умов колективних договорів (угод). Державні гарантії попередження, прискання та захисту є умовами належного виконання сторонами своїх взаємних зобов'язань.

Наступним елементом структури механізму правового регулювання соціального партнерства є методи.

Методи соціального партнерства деталізують партнерські відносини між різними суб'єктами. Вони мають певну специфіку. В найзагальнішому варіанті, методи можуть бути прямими й непрямими; проблемно-орієнтованими й ситуативними; програмними й одиничними; загальними й частковими. Проблемно-орієнтовані методи соціального партнерства припускають знання тенденцій і закономірностей розвитку партнерських відносин і побудову різного роду програм, планів, заходів щодо вирішення проблем, що виникають. Методи тут рекомендується використовувати на трьох рівнях: державному, територіальному, конкретного підприємства. Ситуативні методи зумовлені змінами, як правило, тимчасовими, у середовищі економічного й соціального відтворення людини. Вони припускають оперативне регулювання суперечностей, що виникають. Ситуативне розуміння припускає оперативний вплив, регулювання економічної ситуації й вирішення питань до того, як вони трансформуються в нерозв'язувану проблему. Програмні методи соціального партнерства не можуть застосовуватися ізольовано від питань програмного перетворення економічної, соціальної й політичної системи, тобто програма соціального партнерства з певних проблем є частиною цілого, частиною загальних програмних перетворень.

Висновки. Таким чином, в основі соціального партнерства лежить механізм правового регулювання у відповідній сфері. Як нами вже було висвітлено та детально

проаналізовано, механізм правового регулювання соціального партнерства є складно-структурним юридичним поняттям. Реформування механізму правового регулювання соціального партнерства закономірно сприятиме суспільній згоді та є однією з умов для повноправного прийняття України до Європейського Співтовариства. Актуальним є наголошення, що механізм правового регулювання соціального партнерства повинен базуватися на правових і демократичних принципах свободи особи, толерантності та ліберальної економіки. Соціальне партнерство у класичному своєму прояві повинно забезпечувати безконфліктне врегулювання соціальних відносин між роботодавцями, з однієї сторони, та працівниками, з іншої.

Вдосконалення механізму правового регулювання соціального партнерства обумовлене визнанням природного існування в суспільстві різноманітних соціальних груп із власними інтересами та функціями, об'єктивності конфлікту їх інтересів і боротьби між соціальними групами. Соціальне партнерство зможе бути забезпеченим лише за умови наявності відповідного інституціонального і правового середовища. Подальше реформування структури механізму правового регулювання соціального партнерства повинно здійснюватись на основі орієнтирів на співробітництво, взаємоповагу, соціальну справедливість. Акцентуємо увагу, що надзвичайно актуальним у механізмі правового регулювання соціального партнерства є збалансування економічного і соціального розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України: Закон, Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР від 17.12.1971 – 1971 р., / Додаток до N 50 /
2. Кривицький Ю. В. Механізм правового регулювання в сучасній теорії права / Ю. В. Кривицький // Часопис Київського університету права. – 2009 / 4. – С. 74-79.
3. Юзик Л. Сутність та механізм соціального партнерства / Л. Юзик // Економічний аналіз. 2010 рік. Випуск 5. – С. 225-227.
4. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / За заг. ред. Ф. М. Рудича. – К.: Парламентське вид-во, 2006. – 412 с.
5. Про колективні договори і угоди: Закон від 01.07.1993 № 3356-XII // Відомості Верховної Ради України від 07.09.1993 – 1993 р. - № 36. - ст. 361.
6. Про Національну тристоронню соціально-економічну раду: Указ від 02.04.2011 № 347/2011 // Офіційний вісник України від 15.04.2011 – 2011 р. - № 26. - ст. 1048.
7. Про оплату праці: Закон від 24.03.1995 № 108/95-ВР // Відомості Верховної Ради України від 25.04.1995 – 1995 р. - № 17. - ст. 121.
8. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон від 03.03.1998 № 137/98-ВР // Відомості Верховної Ради України від 04.09.1998 – 1998 р. - № 34. - ст. 227.
9. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон від 15.09.1999 № 1045-XIV // Відомості Верховної Ради України від 12.11.1999 – 1999 р. - № 45. - ст. 397.
10. Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності: Закон від 22.06.2012 № 5026-VI // Відомості Верховної Ради України від 31.05.2013 – 2013 р. - № 22. - ст. 216.
11. Про соціальний діалог в Україні: Закон від 23.12.2010 № 2862-VI // Відомості Верховної Ради України від 15.07.2011 – 2011 р. - № 28. - ст. 255.
12. Питання секретаріату Національної тристоронньої соціально-економічної ради: Положення від 30.05.2012 № 366/2012 // Офіційний вісник України від 11.06.2012 – 2012 р. - № 42. - ст. 1600.
13. Конвенція про застосування принципів права на організацію і на ведення колективних переговорів N 98: Конвенція, Міжнародний документ від 01.07.1949 № 98 // [Електронний ресурс]: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_004/print1398256638085187
14. Конвенція МОП N 144 Тристоронні консультації для сприяння застосуванню міжнародних трудових норм: Конвенція, Міжнародний документ від 21.06.1976 № 144 // Офіційний вісник України від 03.09.2007 – 2007 р. - № 63. - ст. 2491

15. Конвенція МОП N 154 про сприяння колективним переговорам 1981 року: Конвенція, Міжнародний документ від 19.06.1981 № 154 // Офіційний вісник України від 03.09.2007 – 2007 р. - № 63. - ст. 2490.
16. Лушнікова М.В., Лушников А.М. Очерк теорії трудового права. – СПб.: Из-во Р.Асланова “Юрид. центр Пресс», 2006. – 940 с.

References:

1. Labour Code of Ukraine: the Law, the Code of 10.12.1971 № 322-VIII // Supreme Council of USSR from 17.12.1971 - 1971, / Annex to N 50 /
2. Kryvytskyy V. Mechanism of legal regulation in the modern theory of rights / V. Krivitsky // Journal Kyiv University of Law. - 2009 / 4. - P. 74-79.
3. Yuzyk L. Essence and mechanism of social partnership / L. Yuzyk // Economic Analysis. 2010. Issue 5. - S.225-227.
4. Civil society in modern Ukraine: specific formation, trends / For red. by F.M.Rudycha. - K. : Parliamentary publishing house, 2006. - 412 p
5. About Collective Agreements: Law of 01.07.1993 № 3356-XII // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine of 09.07.1993 - 1993. - № 36. - 361.
6. About National Tripartite Social and Economic Council: Decree of 02.04.2011 № 347/2011 // Official bulletin of Ukraine of 15.04.2011 - 2011 p. - № 26. - st.1048.
7. Pri labor: Law of 24.03.1995 № 108/95-VR // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine of 25.04.1995 - 1995. - № 17. - Art. 121.
8. About procedure for settling collective labor disputes (conflicts): Law of 03.03.1998 № 137/98-VR // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine of 04.09.1998 - 1998. - № 34. - Art. 227.
9. Pro Trade Unions, their Rights and Guarantees: Law of 15.09.1999 № 1045-XIV // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine of 11.12.1999 - 1999. - № 45. - Art. 397.
10. About employers' organizations, their associations, rights and guarantees of their activity: Law of 22.06.2012 № 5026-VI // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine of 31.05.2013 - 2013 p. - № 22. - Art. 216.
11. About social dialogue in Ukraine: Law of 23.12.2010 № 2862-VI // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine of 15.07.2011 - 2011 p. - № 28. - Art. 255.
12. Question about Secretariat of the National Tripartite Social and Economic Council: Regulation of 30.05.2012 № 366/2012 // Official bulletin of Ukraine of 11.06.2012 - 2012 p. - № 42. - st.1600.
13. Convention of the Right to Organise and Collective Bargaining N 98: Convention of International Document 01.07.1949 № 98 // [electronic resource]: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_004/print1398256638085187
14. Convention ILO Tripartite Consultation International Labour Standards: the Convention on International Document 21.06.1976 № 144 // Official Gazette Ukraine from 03.09.2007 - 2007. - № 63. - st.2491
15. Convention ILO N 154 on the promotion of collective bargaining in 1981, the Convention on International Document 19.06.1981 № 154 // Official Gazette Ukraine from 03.09.2007 - 2007. - № 63. - Art. 2490.
16. Lushnykova M.V. Lushnikova A.M. Essays on the theory of labor law. - SPb. : IZ-in R.Aslanova "Legal. Press Centre », 2006. - 940 p.

Рецензент: доктор юридичних наук, професор Лоцихін О.М.

УДК 349.2

Миргородський Е.О.,

здобувач Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ІСТОРИЧНИЙ ГЕНЕЗИС СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ
ІНДИВІДУАЛЬНИХ СУБ'ЄКТІВ ТРУДОВОГО ПРАВА**

У даній статті надано авторську класифікацію становлення та розвитку індивідуальних суб'єктів трудового права. Проаналізовано етапи розвитку індивідуальних суб'єктів трудового права. Досліджено позиції вчених щодо становлення та розвитку індивідуальних суб'єктів трудового права.

Ключові слова: трудове право, суб'єкти трудового права, індивідуальні суб'єкти, історичний генезис, історичний генезис.